

יחסנו לגויים המאמינים בדתות הנצרות והאיסלם

הקדמה ומיקוד

השבוע נתחיל לימוד של מספר שבועות בסוגיות היחס הנכון בין עם ישראל לשאר הגויים הגרים במדינת ישראל ומחוצה לה. השבוע נעסוק ביחס הנכון ע"פ תורה לבני דתות אחרות, למנהגיהם ולמקומות הטיפלה שלהם. לימודנו השבוע יתחלק לחמישה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: האם הנצרות היא עבודה זרה- בחלק זה נלמד האם הנצרות, אחת מהדתות הנפוצות בעולם נחשבת כע"ז ובהשלכות ההלכתיות הנובעות משאלה זו. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את המשנה בע"ז ואת הגמ' בחולין, אחר מכן יש ללמוד את דברי הר"ן (על המובא בב"י, פסקי הרי"ד והשו"ע ניתן לדלג). לאחר מכן יש ללמוד את הגמ' ע"ז ואת הרמב"ם שעליה (על רבנו יהונתן ניתן לדלג). לאחר מכן יש לראות את הגמ' בסנהדרין (על המהרש"א ניתן לדלג) וכן את הגמ' בבכורות ואת התוספות שעליה ואת המנחת חינוך המפרש את התוספות ואת פסק השולחן ערוך והרמ"א בסוגיה (על הש"ך ניתן לדלג)

חלק ב: שימוש בתאריך לועזי- לאחר הלימוד בדבר היחס הראוי לנצרות נלמד בחלק זה האם ישנה בעיה להשתמש בתאריכים לועזיים. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה

חלק ג: כניסה לבית ע"ז (כנסיות, מנזרים)- בחלק זה נלמד מהו יסוד האיסור להיכנס לכנסיות וכדומה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את שני מקורות הגמ' בע"ז ואת דברי הריטב"א וכן את דברי השו"ע בסימן קמט והציץ אליעזר שעליו (על רמב"ם והשו"ע בסימן קנ ניתן לדלג) לאחר מכן יש ללמוד את דברי הרא"ש ואת הב"ח המביא את דברי הרשב"א ואת השו"ע המכריע להלכה במחלוקת הנ"ל (על דברי הגמ' בשבת ניתן לדלג) וכן את דברי הש"ך ושו"ת חיים ביד (על דברי הט"ז ניתן לדלג)

חלק ד: מצות נתיצת בתי הע"ז- בחלק זה נלמד האם בימינו ישנה מצווה לנתוץ בתי ע"ז של נוצרים. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה

חלק ה: האם האיסלם נחשב כעבודה זרה- בחלק זה נברר האם האיסלם נחשב כע"ז ומתוך כך נראה את ההשלכות ההלכתיות שהובאו לעיל בעניין הנצרות בהקשר של האיסלם. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה.

האם הנצרות היא עבודה זרה

1. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ב עמוד א

מתני'. לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים - אסור לשאת ולתת עמהם, להשאלין ולשאול מהן, להלוותן וללוות מהן, לפרוען ולפרוע מהן; רבי יהודה אומר: נפרעין מהן, מפני שמיצר הוא לו; אמרו לו: אף על פי שמיצר הוא עכשיו, שמח הוא לאחר זמן.

2. תלמוד בבלי מסכת חולין דף יג עמוד ב

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אין מינין באומות עובדי כוכבים. והא קאחזינן דאיכא! אימא: אין רוב עובדי כוכבים מינין. סבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן.

3. הר"ן על הרי"ף מסכת עבודה זרה דף א עמוד ב

ועכשיו שנהגו העם לשאת ולתת עמהן להשאלין ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפרוען ולפרוע מהן בשלמא בלפני יום אידם יש לסמוך אההיא דשמואל דאמר [דף יא ב] דבגולה אינו אסור אלא ביום אידם בלבד אבל ביום אידיהם ממש צריך טעם על מה הם סומכים וכתוב בספר התרומה בשם רש"י ז"ל דעכשיו מותר לשאת ולתת עמהם אפי' ביום אידם דקים לן בגוייהו דבזמן הזה לא אדיקי כולי האי ולא אזלי ומוזו וכ"ת כיון שגזרו חכמים אף על פי שבטל דבר לא בטלה גזרה הא אמר שמואל בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד אלמא לפי המקומות אסרו והתירו ולפיכך כל שיש להתיר מתירין אפילו ביום אידם וכדאמרינן בפ' בתרא דמכלתין (דף סה א) דרב יהודה שדר קורבנא לאבודראבן וכו' ואמרי' נמי התם (שם) רבא שדר קורבנא לבר ששך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלה עבודת כוכבים

4. בית יוסף יורה דעה סימן קמח אות יב ד"ה והאידינא כתב

והאידינא כתב הרשב"ם בשם רש"י שהכל מותר. כלומר כל מה שנזכר בסימן זה לאיסור האידינא מותר וטעמא משום דלאו עובדי עבודה זרה הם כלומר דאינם יודעים בטיב עבודה זרה כ"כ וכדאמרינן בפרק קמא דחולין (יג:) גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם ולא אזלי ומוזו:

5. פסקי רי"ד מסכת חולין מהדורה בתרא דף יג עמוד ב

סבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבה אמ' ר' יוחנן גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"ז הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן. פי', זהו לאו עובדי ע"ז הן, שאינן אדוקין בה שתהא סתם מחשבתם לה כמו שהיו אדוקין בה האמוריים, אבל מיהו ע"ז גמורה היא לכל דבר, אלא שאינן אדוקין בה שתהא בהם דין מינין.

6. שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קמח סעיף יב

יש אומרים שאין כל דברים אלו אמורים אלא באותו זמן, אבל בזמן הזה אינם עובדי עבודת כוכבים לפיכך מותר לשאת ולתת עמהם ביום חגם ולהלוותם וכל שאר דברים. הגה: ואפילו נותנים המעות לכהנים, אין עושין מהם תקרובת או נוי עבודת כוכבים, אלא הכהנים אוכלים ושותים בו; ועוד דאית בזה משום איבה אם נפרוש עצמנו מהם ביום חגם, ואנו שרויים ביניהם וצריכים לשאת ולתת עמהם כל השנה. ולכן אם נכנס לעיר ומצאם שמחים ביום חגם, ישמח עמהם משום איבה דהוי כמחניף להם (הכל בטור). ומ"מ בעל נפש ירחיק מלשמחה עמהם אם יוכל לעשות שלא יהיה לו איבה בדבר. (ב"י בשם הר"ן) וכן אם שולח דורון לעובד כוכבים בזמן הזה ביום שמיני שאחר ניט"ל שקורין ניי"א יא"ר שיש להם סימן אם יגיע להם דורון בחג ההוא, אם אפשר לו ישלח לו מבערב; ואם לא, ישלח לו בחג עצמו (ת"ה סימן קצ"ה).

7. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ז עמוד ב

מתני'. רבי ישמעאל אומר: שלשה לפניהם ושלושה לאחריהם אסור; וחכ"א: לפני אידיהן אסור, לאחר אידיהן מותר. גמ'. אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: יום א' לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור.

8. רבינו יהונתן על הרי"ף מסכת עבודה זרה (לפי דפי הרי"ף) משניות דף א עמוד א

ר' ישמעאל אומר וכו', ר' ישמעאל מחמיר לאחריו כמו כלפניו כדפריש לעיל, ולדברי ר' ישמעאל נוצרי שעושה יום [אחד] בשבת יום איד לעולם כל ימי השבת אסור לשאת ולתת עמהם דיום שני ושלישי ורביעי אסור משום דלאחריו וחמישי וששי נמי אסור משום לפניו דהא הני שלשה דקתני במתני' דאסור חוץ מיום אידיהן רוצה לומר ולדבריו כל השבת אסור לעולם וביום האיד כ"ש וכ"ש דאסור

9. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ט הלכה ד

הנוצרים עובדי ע"ז הם ויום ראשון הוא יום אידם, לפיכך אסור לתת ולשאת עמהם בארץ ישראל יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת ואין צריך לומר יום ראשון עצמו שהוא אסור בכל מקום, וכן נוהגין עמהם בכל אידיהם.

10. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סג עמוד א

אמר רבי יוחנן: אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה. כתנאי; אחרים אומרים: אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה, אמר לו רבי שמעון בן יוחאי: והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם, שנאמר בלתי לה' לבדו! אלא מה תלמוד לומר אשר העלוך - שאיוו אלוהות הרבה.

11. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף סג עמוד א

כל המשתף ש"ש כו'. יראה דודאי לכ"ע כופר בעיקר גרע טפי וחייב כליה אלא דר' שמעון קאמר דכל המשתף ש"ש וד"א דהיינו המאמין בשניות נמי חייב כליה ונעקר מן העולם אלא מה תלמוד לומר אשר העלוך דודאי האמינו בנמצא וגו' ולכך לא נעקרו אלא שאיוו לאלהות הרבה ואמרו שהאחד הנמצא נתן כח לאלהות וכחות רבים עזב ה' את הארץ ואלו הכחות והאלהות יהיו מנהיגים בארץ וכ"כ הרמב"ם שזה דעת רבים מעובדי ע"ז שעובדים אותם שאומרים שנתנה ההנהגה בידם ועד"ז יש לכוון מה שאמר משה ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה וגו' דבא משה להתנצל בעדם שאמר משה להקב"ה שהרי אתה אומר אלי העל את העם וכונתך שאתה מעמיד אותי למנהיג להם וא"כ תלית העלייה בי כיוצא בזה כוונת ישראל שאמרו אשר העלוך וגו' שאתה נתת לו כח להעלות ולמנהיג בעלמא ולא כוונת כלל לע"ז ולשתף ש"ש וד"א ודו"ק וק"ל:

12. תלמוד בבלי מסכת בכורות דף ב עמוד ב

אמר אבהו דשמואל: אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים, שמא יתחייב לו שבועה, ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה: לא ישמע על פיך

13. תוספות מסכת סנהדרין דף סג עמוד ב

אסור לאדם שיעשה שותפות - אמר ר' שמואל כ"ש שבועה עצמה דאין לקבל הימנו ור"ת אומר מותר לקבל הימנו השבועה קודם שיפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (דף ו:): דמלוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם ולא חיישינן דילמא אזיל ומודה ואף על גב דהתם ספק והכא ודאי מ"מ בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים שלהן ואין תופסין בהם אלהות ואף על פי שמה שמזכירין עמהם ש"ש וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עבודת כוכבים גם דעתם לעושה שמים ואף על פי שמשתפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך.

14. מנחת חינוך מצוה פו

אך באמת כוונת התוס' כ"ה דתחלה כ' דאין איסור על הישראל המשביע מחמת לאו זה דאסור לגרום דגרמא אין אסור אם משתף בשבועה אין הגורם עובר על לאו זה ואח"כ כתבו דלפ"ע ליכא כו' דב"נ לא הוזהרו ע"כ היינו שאין ב"נ מוזהר כלל ע"ז שלא לשבע בשם ע"ז דהוא מוזהר רק שלא לעבוד אבל לא על שבועה דגם בישראל בנודר ובנשבע הוא רק בלאו ובב"נ ליכא איסור כלל אך על הישראל איכא איסור בתורת גורם הזכרת שם ע"ז אף דליכא איסור בב"נ ע"ז כתבו דשבועה בשיתוף לא אשכחן דאסור גרמא. הכלל דהתוספות לא מיירי אלא בשבועה ובשבועה אפילו בלא שיתוף אינו מוזהר ב"נ כלל אבל אם עובד ע"ז בשיתוף ודאי חייב ב"נ כמו ישראל וז"פ.

15. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנו

ויזהר מלהשתתף עם הכותים, שמא יתחייב לו שבועה ועובר משום לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). הגה: ויש מקילין בעשיית שותפות עם הכותים בזמנה"ז, משום שאין הכותים בזמן הזה נשבעים בע"א, ואף על גב דמזכירין הע"ז, מ"מ כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים שם שמים וד"א, ולא מצינו שיש בזה משום: ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) דהרי אינם מוזהרין על השתוף (ר"ן ספ"ק דע"ז ור' ירוחם נ"ז ח"ה ותוס' ריש פ"ק דבכורות); ולשאת ולתת עמהם בלא שותפות, לכ"ע שרי בלא יום חגיגה (הגהות מיימוני פ"ק מהלכות ע"ז) (ועיין בי"ד מהלכות ע"א סי' קמ"ז).

16. ש"ך יורה דעה סימן קנא ס"ק ז

ונהגו להקל - לשון ד"מ מיהו בזמן הזה יש להקל מטעם דמקילין להשתתף עמהם עכ"ל ר"ל כמ"ש בא"ח ס"ס קנ"ו דבזמן הזה מותר להשתתף עמהם שכוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים שם שמים ודבר אחר ולא מצינו שיש בזה משום לפני עור שאין בני נח מוזהרין על השתוף וה"ה הכא:

שימוש בתאריך לועזי

17. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סג עמוד ב

דנתיא: ושם אלהים אחרים לא תזכירו - שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית. לא ישמע על פיך - שלא ידור בשמו, ולא יקיים בשמו, ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו... דאמר אבוב דשמואל: אסור לאדם שיעשה שותפות עם הנכרי, שמא יתחייב לו שבועה, ונשבע בעבודה זרה שלו, והתורה אמרה לא ישמע על פיך. כי אתא עולא בת בקלנבו. אמר ליה רבא: והיכא בת מר? - אמר ליה: בקלנבו. - אמר ליה: והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו! - אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: כל עבודה זרה הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה.

18. ספר יראים סימן רמה

ואמרינן בסנהדרין פ"ד מיתות [ס"ג ב'] כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר וטעמא כיון שהזכיר נתבטלה. ומאותו טעם שהתורה [מזכרת] אותה אנו רשאים להזכירה וזה שאינו אסור להזכיר אלא לה אלא בש' שניתן אלהות שנתנו לה שם שמשמע אלהות הדיוטות כגון ארטל אף על פי [שעשה] אותן אלהות וכ"ש אלהים אחרים לא תזכירו כ"ש הקפיד הכתוב. והיינו טעמא דנתיא [ע"ז ח' א'] אלו הן אידיהן של עכו"ם.

19. שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן קעא

זה עבירה כפולה ומכופלת דמספר החזשים שלהם אינם מכוונים למספר ב"י = בני ישראל = ומה שייסמו במספר השנים המספר הנוצרי לדעתי זה איסור דאורייתא שהרי בתורה בפ' משפטים נאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו ואמרו חכמים וכן כתבו הפוסקים דאסור לומר לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלונית, ומדנקט בלשון הפעיל תזכירו משמע שאפילו אינו מזכיר ממש ג"כ הוא בכלל איסור והמונה במספרם נראה לפי ענ"ד דעובר

באיסור ההוא על ושם אלהים אחרים לא תזכירו דנהי תזכירו היינו בפה או בכתב לפי מאי שכ' המנחת חנוך מ"מ כיון דע"י המנין עולה על הזכרון מחשבה נראה דאסור דזיל בתר טעמא כמ"ש החנוך סי' פ"ו ופ"ז דלא ישמע על פיך וגם גרם אסור שע"ז נזכר זמן של ע"ז

20. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן ח

עכ"פ בהיכא שאינו מזכיר גם המלים לספירת הנוצרים וכותב רק התאריך של חשבון העמים אין לדעתי כל חשש של לא ישמע על פיך, וגם לא משום גרמא להזכרה... ואם כי בודאי באין כל צורך ורק לשם חיקוי, אין לכתוב התאריך למנינם, ויש להדר ולהנהיג לכתוב לפי התאריך העברי, דהיינו לבריאת עולם, ולמנין החדשים שלנו, ודלא כדסובר שם הבעל אוצר ישראל להקל בזה בכל מכל, וכלפי אלו שמכוונים לחקות בזה את העמים ולמצוא חן בעיניהם, ולמאוס בתאריך העברי אשר לבדד ישכון ובין הגוים לא יתחשב, מכוונים דבריו הנרגשים החוצבים להבות אש של רבינו החתם סופר ז"ל בדרשותיו, בדרוש לז' אב תק"ע, שאחרי כתבו דבמנין שאנו מנין לבריאת עולם זוכרים אנחנו כי העולם מחודש וא"י ראוי לנו ואפ"ה גלינו מארצינו, מרעים בקולו עוז וכותב: ולא כאותם חדשים מקרוב המונים שכותבים בריש מגילתא מנין לידת משיח הנוצרים וכותב וחותם עצמו שאין לו חלק באלקי ישראל אוי להם כי גמלו לנפשם רעה, בתורת ה' מאסו וחכמת מה להם עכ"ל, וכן כותב בדרוש לח' טבת תקצ"ג: ולא כחדשים מקרוב שמונים לימי לידת משיחם של נוצרים הלא יבשו בית ישראל על תמורה זו... ועוד זאת נראה לי לומר דאם בסמוך לתאריך האזרחי יקדק בעצמו לכתוב במפורש גם התאריך העברי בשניו ובחדשיו, אזי באופן כזה לא יהא בדבר גם משום גנאי בהיות דמראה במפורש שאינו מזניח מלמנות למנין ב"י, ורק לשם צורך משרדי וכדומה זקוק הנהו להזכיר גם התאריך האזרחי, וכל כה"ג לא נאמרים בכלל תוקף דברי הח"ס... הן אמנם אילו זכינו היו אלו שהכח בידם לכך מנהיגים שעכ"פ בכל הנוגע לענינו הפנימיים בכאן יכתבו רק התאריך העברי, אבל עכשיו שלא זכינו ומשרד אחד גורר את משנהו להכרח להזכיר תאריך מנינם, על כן נלפענ"ד שבאופנים הנ"ל שיכתבו למנה"נ או למספרם ועל אחת כמה כשיזכירו בצד גם התאריך העברי אזי יש להתיר זה בשופי, וכפי כל הנימוקים שכתבנו לעיל בדברינו.

כניסה לבית ע"ז (כנסיות, מזנרים)

21. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד א

פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי, ומצאתי אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו, אמר לי, כתוב בתורתכם: לא תביא אתנן זונה [וגו'], מהו לעשות הימנו בהכ"ס לכ"ג? ולא אמרתי לו כלום; אמר לי, כך לימדני: [כי] מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו - ממקום הטנופת באו, למקום הטנופת ילכו, והנאני הדבר, על ידי זה נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה: הרחק מעליה דרכך - זו מינות, ואל תקרב אל פתח ביתה - זו הרשות. ואיכא דאמרי: הרחק מעליה דרכך - זו מינות והרשות, ואל תקרב אל פתח ביתה - זו זונה. וכמה? אמר רב חסדא: ארבע אמות.

22. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יא עמוד ב- דף יב עמוד א

מתני'. עיר שיש בה עבודת כוכבים - חוצה לה מותר. היה חוצה לה עבודת כוכבים - תוכה לה מותר. מהו לילך לשם? בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור, ואם היה יכול להלך בה למקום אחר - מותר. גמ'... מהו לילך לשם וכו'. ת"ר: עיר שיש בה עבודת כוכבים - אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת, דברי רבי מאיר; וחכ"א: כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור, אין הדרך מיוחדת לאותו מקום - מותר. ישב לו קוץ בפני עבודת כוכבים - לא ישחה ויטלנה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה - מותר. נתפזרו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים - לא ישחה ויטלם, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה - מותר. מעיין המושך לפני עבודת כוכבים - לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים, ואם אינו נראה - מותר. פרצופות המקלחין מים לכרכין - לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים; כיוצא בו לא יניח פיו על סילון וישתה, מפני הסכנה. מאי אינו נראה? אילימא דלא מתחזי, והאמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור! אלא אימא: אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים - מותר. וצריכא, דאי תנא קוץ, משום דאפשר למיזל קמיה ומשקליה, אבל מעות דלא אפשר אימא לא; ואי תנא מעות - דממונא, אבל קוץ דצערא אימא לא; ואי תנא הני תרתי, משום דליכא סכנה, אבל מעיין דאיכא סכנה, דאי לא שתי מיית - אימא לא, צריכא.

23. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף יא עמוד ב

מתני' עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר כו' מהו לילך לשם כו'. פירוש לפקח בעסקיו, בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום. פרש"י ז"ל שאין הדרך

הזה יוצא עד לשם לשום מקום אחר ולא מאותה העיר ואילך, אסור. פרש"י ז"ל משום חשדה דחשדי ליה דאזיל למיפלה לע"ז, וטעם נכון הוא דהא בגמרא אמרינן דחיישינן לחשדה ואפי' במקום סכנה כגון דצחי מיא דאי לא שתי מאית והיא בכלל אבזרי ע"ז שיהרג ואל יעבור, ולפי זה אסור ליכנס לבית ע"ז במקום שאין רגילין הגוים ליכנס לשם אלא לצורך ע"ז בלבד, אבל אם יש שם חצר לדון או שדרכן ליכנס שם לעשות צרכיהם או לעבור שם דרך קפנדריא מותר, ואפי' במקום הפסד ממון בלבד, דהוה ליה כהא דתנן שאם אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר, וכל כיוצא בזה מותר לעשותה קפנדריא דקלון הוא, וכן אמרו בירושלמי מהו למעבד קומי צלמניא אבוריא אמר ליה עבור קומי וסמי עינוי. ויש שפירש במשנתנו שאפי' אין כאן מקום חשד אסור, לפי שעושה שם אסופה ורוב עם, שהוא כבוד לע"ז כשמתאספין עם רב ליריד שלה, וכן אמרו בירושלמי (ה"ד) אמר רבי אבהו אסור לעשות חבלה, ותני כן לא ישאל בשלומי במקום שהוא מתחשב, תו גרסינן בירושלמי אכנסאי אסור בן עיר מותר, שיירא לעולם מותרת שכן דרך שיירא לילך בכל, ע"כ.

24. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת עבודה זרה פרק א משנה ד

אומרו מהו לילך לשם - שיעשנה דרך ללכת ממנה לזולתה, לפי שאין מותר בשום פנים להיכנס לעיר שיש בה עבודה זרה, וכל שכן לדור בה, וכל שכן לסחור בה. והנזירות מעוטרות - החנויות המקושטות באיזה מין שיהיה מן הקישוט, שהן לא קושטו אלא לעבודה זרה, ולפיכך כל מה שבהן אסור בהנאה. ולפיכך יש לדעת שכל עיר מערי האומה הנוצרית שיש להם בה במה, רצוני לומר בית תפילתם, אשר הוא בית עבודה זרה בלא ספק, הרי זו העיר אין מותר לעבור בה בכונה, וכל שכן לדור בה. אבל ה' מסרנו בידיהם עד שנדור בעריהם בעל כרחנו, לקיים ייעודו הרע "ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן". ואם זה הוא דין העיר, קל וחומר לדין בית עבודה זרה עצמו, שכמעט אסור להביט בו, וכל שכן לקרב אליו, וכל שכן להיכנס אליו.

25. שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנ סעיף א

מצוה להתרחק מדרך עבודת כוכבים ד' אמות.

26. שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קמט סעיפים א- ב

עיר שעושים בה יריד ביום הגם, והעובדי כוכבים מתקבצים מכמה מקומות והולכים שם לכבוד עבודת כוכבים, מותר לילך חוצה לה ואסור ליכנס בתוכה. היתה חוצה לה, מותר ליכנס בתוכה. ההולך ממקום למקום, אסור לעבור בה אם הדרך מיוחד לה, (דהיינו שאין עוברין מאותה עיר לעיר אחרת).
בד"א, באכסנאי. אבל בן עיר, מותר. ואם הולך בשיירא, מותר. הגה: חצר של עבודת כוכבים, י"א דדינו כעיר של עבודת כוכבים (טור בשם הרשב"א), ובזמן שאין העובדי כוכבים מתקבצים שם לתרפותן מותר ליכנס שם (טור בשם ר' יונה והרא"ש). וי"א דבכל ענין אסור, אם אין דרך עובר בו למקום אחר. אבל כשדרך עובר למקום אחר, לכולי עלמא מותר. וכן המנהג פשוט לילך דרך אותו חצר למקום אחר, (רשב"א) ומ"מ מדת חסידות הוא להתרחק מליילך בו אם יש לו דרך אחרת קצר כמוהו (ד"ע וכן משמע בספר חסידים). ועיין לעיל סימן קמ"ב.

27. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן צא

וידוע דהיכא שהרמ"א כותב י"א וי"א הלכה כ"א בתרא (בהקשר של דברי הרמ"א סימן קמט סעיף ב), וא"כ למדנו מכאן שאסור מדינא בכל ענין ליכנס לחצר של עבודת כוכבים אפי' בזמן שאין העובדי כוכבים מתקבצים שם לתרפותן [והגר"א שם בסק"ז מציין המקור לכך גם מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש הנ"ל], ורק להשתמש בהחצר כדרך מעבר למקום אחר שצריך לילך מותר מעיקרא דדינא להשתמש בכזאת, אבל משום מדת חסידות יש להחמיר שלא ליכנס לחצר אפילו לשם מטרה כזאת אם יש לו גם דרך אחרת קצר כמוהו שיוכל לשמש לו כתחליף למקום המעבר... וא"כ ברור שאסור ליכנס לחצר כדי להשקיף על הנוף... וא"כ ברור הדבר שאין הבדל בזה בין כנסיה לבין מנזר שבו אין צלמים, ובכל גוונא אסור.

28. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קטז עמוד א

גופא, הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותם מפני הדליקה, רבי יוסי אומר: בחול קודר את האזכרות שבהן וגונזן, והשאר שורפן. אמר רבי טרפון: אקפח את בני, שאם יבאו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות שבהן, שאפילו אדם רודף אחריו להורגו, ונחש רץ להכישו - נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס לבתיהן של אלו. שהללו מכירין וכופרין, והללו - אין מכירין וכופרין. ועליהן הכתוב אומר (אחר) [ואחר] הדלת והמזוזה שמת זכרונו.

29. שו"ת הרא"ש כלל יט סימן יז

ששאלת, על אשר ברח ונכנס ליסגר בבית עבודת כוכבים המוקפת חומה ודלתים ובריח, כדי לינצל, נראה לי שאין איסור ועון בדבר. ועוד יותר מזה אני אומר, כי בארצנו נהגו הכותים, אף מי שהיה חייב מיתה ונס אל בית עבודת כוכבים, לא יקחוהו משם; ואם יהודי ברח שם לינצל, אין איסור בדבר. ולא דמי למתפאא בעצי אשרה; דהתם היינו טעמא, משום דסבור הישראל שיש ממשות בעבודת כוכבים ואתי לממשך בתרה, כיון שהרפואה תלויה בעצי אשרה, ולא משום שנהנה מעבודת כוכבים. דגרסינן בירושלמי, בפרק שמונה שרצים: בכל מתרפאין, חוץ מעצי אשרה, עד: כדון שאמר לו הכותי: הבא לי מעלין של עבודת כוכבים והביא לו; אבל אמר: מעלין, סתם, מביא לו אף מעלין של עבודת כוכבים. וכן אם עובדי כוכבים נהגו קלון בבתי עבודת כוכבים, להציל הבורח לתוכן, בשביל זה לא אתי למימשך בתרה, דאין זו משום כח ועילוי שיש בעבודת כוכבים. ועוד, דלא אסרו להתרפאות אלא מעצי אשרה הנעבדת, שהיא עצמה עבודת כוכבים ומשתחוין לה; אבל בית שמכניסין לתוכה עבודת כוכבים, אינו נקרא עבודת כוכבים; כדתנן (ע"ג מ"ז): ג' בתים הם וכו'.

30. ב"ח יורה דעה סימן קנז ס"ק ו

ומ"ש אבל מי שנתחייב מיתה וכו'. עיין בתשובותיו כלל י"ט וכן ראיתי כתוב בהגה"ה וז"ל מכאן למדנו היכא שיש פיקוח נפש מותר ליכנס לבית עבודה זרה תוספות שאנ"ץ מפרק כל כתבי עכ"ל ואף על גב דלמ"ש רבינו בסימן קמ"ט (עמ' סג) על שם הרשב"א דאפילו היכא דאיכא פיקוח נפש אסור ליכנס לחצר עבודה זרה אם כן לדידיה נמי אסור לברוח לבית עבודה זרה מכל מקום נראה לרבינו דברי הרא"ש עיקר וכבר כתבתי לשם (ס"ה) על שם הר"ן (ג ב ד"ה גמ') שהתיר ליכנס לעיר שיש בה עבודה זרה מפני סכנת נפש ושכך כתב בשם ה"ר אשר (תשובת הרא"ש כלל י"ט סי' יז) אם כן הרא"ש והר"ן חולקים על הרשב"א ומתירין והכי נקטינן להקל בסכנת נפשות וכדכתב בהגה"ה על שם תוספות שאנ"ץ:

31. שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנז סעיף ג

מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עבודת כוכבים ולהציל את עצמו. (וי"א דבשעת השמד, אסור). (כל בו ועיין לעיל סימן ק"נ).

32. ט"ז יורה דעה סימן קנז ס"ק יא

ובסימן קמ"ט מביא הטור דלא ישתה מן מעין המושך לפני אליל אפילו אם ימות אם לא ישתה נ"ל לתרץ דשאני התם שהולך שם לעשות מעשה שיהיה לו תועלת דהיינו כגון לדבר שם עם השר או כיוצא בו וע"ז אסרו שם משא"כ כאן שיהיה שם שב ואל תעשה אין זה אלא הרחקת הנזק ומותר בפיקוח נפש:

33. ש"ך יורה דעה סימן קמט ס"ק ב

אסור לעבור כו' - כ' הטור בשם הרשב"א דאפשר אפילו על עסקי רבים ואפילו על פיקוח נפש אסור ליכנס בו כדאמרינן גבי מעיין ע"כ אבל הר"ן חולק דבסכנת נפשות שרי דלא דמי למעיין דנראה כעובד משא"כ הכא שאינו נראה אלא כהולך לעבוד ואפשר עוד דאף במעיין היכא דאיכא סכנה ודאי שרי כיון שאינו אלא משום מראות העין עכ"ד ומביאו הב"ח וכו"כ הרב לקמן סימן ק"נ ס"ג וע"ל ס"ס קנ"ז:

34. שו"ת חיים ביד סימן כו (הרב חיים פלאג'י)

ואל יקחך לבך לומר דבזה"ז ליכא ע"ז כדכתבו הפוסקים לכמה מילי דזהו לגבי הגויים דאין לדונם לעזע"ז אכן בית טפילתם מקום מוכן לפור' דמקטריין ועושים עבודתם זכר לע"ז של קדמונים תינח דאינו ע"ז ממש נקוט מיהא פלגא דמידי סרך טומאה וסטרוא אחרא לא פלט ובפרט כשהנכנס הוא ישראל זרע קדש דהחיצונים דבקים בו כמי שנכנס למקום הדבורים וזה פשוט וברור ושכלי וצריכים טבילה ומלקות ולתת מלבושים שנכנסו בהם לעניים מרודים דתיהוי להו כפרה.

מצוות נתיצת בתי הע"ז

35. ספרי דברים פרשת ראה פייסקא סא

שלשה בתים הם בית שבנאו מתחילה לעבודה זרה הרי זה אסור שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות, חדש נוטל מה שחדש שנאמר ואבדתם את שמם לא חדש אלא הכניס לתוכו עבודה זרה והוציאה הרי זה מותר שנאמר ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם נתצתה את המזבח הנה לו

שברתה את המצבה הנח לה, יכול אף מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ תלמוד לומר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריהם, ואין אתה מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ

36. מדרש תנאים לדברים מכילתא

אבד תאבדון אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא מביאתן לארץ ולהלן ת"ל וירשתם אותה וישבתם בה ושמתם וג' אבד תאבדון אחר ירושה וג'
מיכן היה ר' יוחנן בן זכאי אומר אל תבהל לסתור במות גוים שלא תבנה בידך שלא תסתור של לבנים ויאמרו לך עשם של אבנים ויאמרו לך עשם של עץ כן הוא אומר (ישע' כז ט) לכן בזאת יכפר עון יעקב וג' [לא יקומו אשרים]

37. ספר החינוך מצוה תלו

מצוה לאבד עבודה זרה ומשמשיה

שנצטוינו לאבד בתי העבודה זרה כולם בכל מיני איבוד בשברון ובשרפה בהריסה ובכריתה, כל מין במה שראוי לו, כלומר במה שיהיה יותר משחית וממהר בחרבנו, והכוונה שלא נניח רושם לעבודה זרה, ועל זה נאמר [דברים י"ב, ב, ב'], אבד תאבדון את כל המקומות וגו', ונאמר גם כן [שם ז', ה'], כי אם כה תעשו להם מזבחותיהם תתצו, ואמר עוד [שם י"ב, ג'], ונתצתם את מזבחותם וגו'. והראיה שזה מצות עשה מה שאמר בסנהדרין [צ' ע"א] בעבודה זרה מאי מצות עשה איכא, כלומר לאבדה, תרגמה רב חסדא ונתצתם וגו'. ולשון ספרי [כאן], מנין אתה אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפילו עשר פעמים שחייב אדם לקוצצה, תלמוד לומר אבד תאבדון וגו'. ונאמר שם עוד, ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, בארץ ישראל אתה מצווה לרדוף אחריהם ואי אתה מצווה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ. משרשי המצוה למחות שם עבודה זרה וכל זכרה מן העולם. ודיניה כלולים בפשט הכתוב. ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן, שמצוה עלינו לאבד שם עבודה זרה אם יש כח בדינו, אבל אין אנו חייבין לרדוף אחריהם לאבדה אלא בארץ ישראל בזמן שדינו תקיפה על עובדיה. ועובר על זה ולא איבדה כל זמן שיש סיפק בידו, ביטל עשה זה.

38. שו"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן צ

ובאמת כל כוונתי היה רק לאפוקי מדעת הפתאים והשוטים שציערו עצמם על השריפה שנשרפה תיפלתם ומכריזים על כך בריש גלי, וחוכך אני לומר שזה בגדר אביזרייהו דע"ז לומר על ע"ז שנשרפה ונתבזזה שמצטער על כך, ומכ"ש כשעומדת על הר האלקים מקום בית מקדשנו. וזה לעומת זה, וכמו בס"ת שנשרף ח"ו כמ"ש במו"ק דף כ"ו ע"א עיין שם, ולעומת זה כשרואה שבמקום מקדשנו ותפארתנו התחיל ה' לעשות לנו שנתבזה ונהרס אפי' במקצת הטומאה שמה, איכא חיובא על כל מי שבשם ישראל יכונה לשמוח ולהודות להשי"ת על כך, ולבקש על חסדיו ורחמיו כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו, ויתקיים ובכן צדיקים יראו וישמחו וכו'.

האם האיסלם נחשב כעבודה זרה

39. שו"ת הרמב"ם סימן שסט

אלו הישמעאלים אינם עובדי ע"ז כלל, וכבר נכרתה אמונת הע"ז מפיהם ומלבם, והם מיחדים לאל יתברך יחוד כראוי, יחוד שאין בו דופי, ואם יאמר אדם שהבית שהם מקלסים בו בית ע"ז הוא, וצפונה בתוכו ע"ז שהיו עובדים אותה אבותיהם, מה בכך, אלו המשתחווים כנגדו היום אין לכם אלא לשמים, וכבר אמרו בסנהדרין (סא ב) שהמשתחוה לבית ע"ז וכסבור בית הכנסת הוא הרי לבו לשמים. ולכן אלו הישמעאלים היום כולם נכרתה ע"ז מפיהם, רק טעותם וטפשותם בשאר דברים, אבל ביחוד ה' אין להם טעות כלל. ואמת שהיה לישמעאלים מקודם שלשה מיני ע"ז, פעור ומרקוליס וכמוש, וכולם מפורשים וידועים מקודם שתעמוד דת הישמעאלים, אבל היום אומרים הישמעאלים כי זה שנשליך אבנים, בפני השטן אנו משליכים אותם כדי לערבבו

40. חידושי הר"ן מסכת סנהדרין דף סא עמוד ב

יכול אפילו נעבד כהמן פירש שהשתחואה הותרה לאדם שכמותך להשתחוות לפניו ולכבדו אבל אם היא השתחות של אלהות אע"פ שאינו עושהו אלוה ממש אסורה היא ולדעת אביי חייבין עליה מיתה שהשתחויה של המן השתחויה של אלהות היתה וע"ז מסר מרדכי עצמו למיתה ואף על גב דקי"ל כרבא דפטור דאין חייבין עליה מיתה וחסאת מ"מ מענין ע"א הוא ואף על גב דפטור אסור לעשות כן דבע"א ובכל אביזרהא קי"ל

בפ' בן סורר ומורה יהרג ואל יעבור. ולמדנו מכאן שהקדשים של כותים וגם המשוגע של הישמעאלים אף על פי שאין טועין אחריהם לעשותן אלהות הואיל ומשתחווים לפניהם השתחואה של אלהו' דין ע"א יש להן לכל דבר אסור של ע"א שלא בהדור לבד הם משתחווים פניהם שאין הדור למתים אלא כענין עבודה של אלהות היא עבודתן:

41. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן צא

הרי למדנו מפורש מדברי הר"ן דגם לעבודת הישמעאלים והשתחוויתם לנביא השקר שלהם דין ע"א יש לקדשיהם לכל דבר, וא"כ ברור לפי"ז שגם בית המסגד שלהם שבו הם מבצעים עבודתם יש לו ג"כ דין של בית ע"א לכל דבר ואסור ליכנס לשם, וברוך אלקינו שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת.

42. שו"ת יביע אומר חלק ז - יורה דעה סימן יב

ומעתה נראה שהמסגדים של הערבים אין להם דין בתי עבודה זרה, ומותר להכנס בתוכם. ואפילו הר"ן שאמר שהואיל ומשתחווים לפניהם כעבודה של אלהות דין ע"ז יש להם, י"ל שאילו הוה שמיע ליה כל מ"ש הרמב"ם בתשובה לא היה אומר כן. שבודאי הרמב"ם היה בקי בהם ביותר. וכל רז לא אניס ליה... וא"כ גם במסגד של ערבים שאין שם ע"ז, ותפלתם להשי"ת ביחוד שאין בו דופי, אין שום איסור להתפלל שם, וכן ראיתי לכמה גאונים וצדיקים שהיו מתפללים בתוך המסגד של מערת המכפלה, ועד עכשיו יש שם בהכ"נ קבוע לתפלה, לאחינו תושבי חברון וקרית ארבע. ואמנם בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד (ס"ס צא) כתב להשוות דין המסגד של ערבים לכניסיה של נוצרים, ע"פ דברי הר"ן סנהדרין (סא ב). ובמחכ"ת עמו הסליחה. שאנו תופסים עיקר כדברי הרמב"ם שהישמעאלים לאו עובדי ע"ז נינהו, וממילא אין למסגדיהם דין בית ע"ז.

מקורות נוספים להרחבה

- יביע אומר חלק ג יורה דעה סימן ט- בתשובה זו מבאר הרב עובדיה את ההיתר לדעתו בשימוש בתאריך לועזי בעת הצורך
- לנתיבות ישראל חלק ב מאמרים עט סעיף ב, צט, ק(הוצאה חדשה)- במאמרים אלו מבאר הרצ"ה את האיסור ההלכתי הקיים בשימוש בתאריך הלועזי
- תחומין ח- הרב אבינר- יחס היהדות לעולם הנוצרי- במאמר מבואר היחס הנכון לנצרות במספר נקודות הלכתיות ואמוניות
- אגרות משה חלק ג יורה דעה סימן פה- בתשובה זו מבאר הרב פינשטיין את האיסור הקיים ביציאה לחופש בזמן חגי הנוצרים
- אגרות משה חלק ב אבן העזר סימן יג ד"ה ובדבר לעשות מבאר הרב פינשטיין את האיסור לערוך סעודת רשות חגיגית בחגי הנוצרים אף בלא קשר לחג